

Bulletin européen

Anul XI, nr. 97

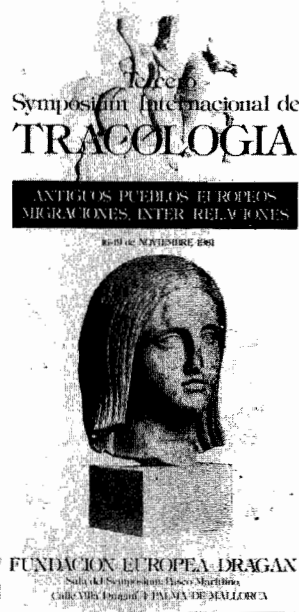
Decembrie 1982

Noi Tracii

Fondator: Prof. Dr. Josif Constantin Drăgan

VOCAȚIA EUROPEANĂ A MUZICII TRACILOR

Ovidiu Varga

Cercetările întreprinse în ultimii ani asupra Europei în antichitate au pus în evidență din ce în ce mai mult faptul că cele trei populații sedentare care au ocupat spațiul carpato-euxino-mediteranean (Tracii și vecinii lor, Grecii și Romanii) au coabitat timp de milenii și au contribuit cu bunurile lor materiale și spirituale produse și utilizate împreună, la cristalizarea a ceea ce era socotit până nu de mult, într-un mod unilateral și greșit, exclusiv cultura și civilizația antică greacă. Era de fapt vorba despre o sinteză traco-greco-romană, așa cum au arătat-o studiile profesorului J.C. Drăgan.

In ceea ce urmează nu ne propunem să insistăm asupra interferențelor

și a indicațiilor mitologice și protoistorice care au avut loc între cele trei populații amintite, ce locuiau împreună un imens spațiu tricontinental, cu toate că consecințele și semnificațiile acestor fapte sunt numeroase.

Ne vom limita la câteva aspecte ale interferențelor semantice și semiotice, în planul comunicării în ajutorul limbajului vorbit și cântat.

Triburile traco-geto-daco-frigiene de aceeași origine etnică cunoșteau scrisul, totuși au dezvoltat o bogată cultură orală, ulterior adoptată și asimilată în cea mai mare parte de culturile scrise greacă și romană. Există mai multe mărturii ale autorilor antici greci și romani privind virtuțile muzicale și poetice ale Tracilor, care prin aezi renumiți ca Orfeu, Olympos, Linos, Thamiris, Musaios etc., s-au impus în conștiința antichității și au jucat un rol important în mitologia și protoistoria traco-geto-romană.

Se poate presupune că cele trei populații vecine și conlocuitoare practicau trilingvismul în relațiile lor materiale și spirituale. Unul din cele mai puternice argumente referitoare la interferențele lingvistice dintre Traci și Greci este *Systema teleion*, numele sistemului perfect al modurilor grecești diatonice.

În realitate *Systema teleion* era un sistem bietnic traco-grec, datorat existenței, alături de modul național grec *doristi* și de un mod grec în Asia mică (*lydisti*), a unui mod național barbar, adică negrecesc, aparținând Tracilor frigieni, vecini cu Lidienii. Numele etnic purtat de acest mod, *phrygisti*, se referă la triburile trace din sud-estul Europei, ulterior dislocate și sedentarizate la sudul Mării Negre, în Asia Mică.

Faptul că teoreticienii greci au inclus modul trac *phrygisti* în *Systema teleion* alături de modurile grecești autentice și de derivatele lor nu trebuie să ne surprindă dacă admitem coexistența și interferențele lingvistice dintre cele două populații vecine; în practica lor muzicală aceste moduri de a cânta coexistau și se știe ce importanță au atribuit modului etnic Dorienii, Frigienii și Lidienii.

Aceasta este, după părerea noastră, singura explicație rezonabilă ce justifică prezența activă a modului trac *phrygisti* în *Systema teleion* cu funcțiile catalizatoare în semantica arhetipală a tuturor celorlalte moduri grecești «pure» și a derivatelor lor.

Se știe că, din punct de vedere etnic și semantic, sistemul modurilor grecești (în realitate traco-grecești) își manifesta natura și ethosul prin funcționalitatea a trei arhetipuri de interval de quartă descendentă, tetracordul *doristi*, cu succesiunea: ton-ton-semiton, plecând de la coarda *nete diezeugmenon, mi* (re, do, si); *phrygisti*, o quartă descendentă ton-semiton-ton, plecând de la coarda *paranete diezeugmenon, re* (do, si la); *lydisti*, o quartă plecând de la coarda *trite diezeugmenon, do* (si, la, sol). Două tetracorduri unite sau alăturate descendent formau un mod.

Am reamintit aceste detalii cunoscute de toți muzicienii pentru a stabili legătura cu alte detalii puțin cunoscute, și pentru unii cu totul necunoscute.

Nodul vital al sistemului sonor grecesc este «lira lui Orfeu», fiind cea

mai veche mărturie a heptafonismului grec. Ea se găsea într-o poziție centrală, pe care a continuat s-o ocupe timp de secole, până la sfârșitul antichității târzii, cunoscută mereu sub denumirea de «lira lui Orfeu».

Aceste afirmații categorice nu ne aparțin. Ele constituie începutul unui studiu foarte recent consacrat muzicii în Grecia anticăși apărut în 1976 în Germania Federală: Hermann Pregner, *Lebendige Tonwelt zum Phänomen Musik*, München-Wien, Müller Verlag, p. 84.

Autorul își construiește demonstrația muzicologică, de o rigoare științifică perfectă, plecând de la lucrările neo-pitagoricianului grec Nicomahos din Gerasa, care a trăit în sec. II e.n., în timpul războaielor dacoromane. De la Nicomahos Gerasenus (nume latinizat conform obiceiului epocii) mai avem o lucrare intitulată «Armoniches encheiridion», un fel de tratat de armonii, în accepțiunea antică a termenului, ceea ce înseamnă «Tratat asupra modurilor antice».

Fără a ignora sau a subestima complicațiile mitologice, orfice sau astrologice, autorul grec ne informează despre existența în practica muzicală a epocii a două lire cu șapte coarde numite «lira lui Orfeu» și «lira lui Apollo», instrumente la care, conform tradiției, cânta Orfeu.

Lira lui Apollo era acordată descendent cu două tetracorduri unite: re-do-si-la-sol-fa-mi. Se poate ușor observa că cele două tetracorduri unite nu sunt identice. Primul, re-do-si-la, e un tetracord *phrygisti*, iar al doilea (la-sol-fa-mi) este *doristi*.

Pentru a le aduce la identitate semantică, lira lui Orfeu era acordată heptafonic descendent, cu două tetracorduri *doristi* identice: re-do-si bemol-la-sol-fa-mi cu coborîrea de la si la si bemol.

Tetracordul re-do-si bemol-la al lirei lui Orfeu era numit de Greci *sinemmenon*, adică un tetracord unit cu două heptacorduri descendente, care compuneau *Systima teleion*. Era singurul tetracord care se termina cu sunetul la *mese*; coarda mediană a lirei lui Orfeu era coarda mediană a întregului sistem modal traco-grec. În acest sens Nicomahos și autorul german care îl citează afirmă categoric că lira lui Orfeu fusese nodul vital al sistemului modurilor grecești cuprinse în două heptacorduri descendente și paralele (la-si, la-si) cărora li s-a adăugat acel sunet *la* grav denumit cu cel de-al treilea nume al sunetului *la*, adică *proslambanomenos*, la distanță de două octave de primul *la* cu care începea *Systima teleion*, denumit *nete hyperboreion* și la o distanță de o octavă față de *mese* (sunetul *la* median). Lira lui Orfeu și, în general, instrumentele cu coarde ciupite, au creat o mare parte a terminologiei muzicologice grecești.

Numele sunetelor din *Systima teleion* derivă de la locul ocupat de coarde în tetracorduri și al acestora în interiorul sistemului. Prin urmare lira lui Orfeu nu este un mit sau o metaforă, și această informație ne-o dau doi cercetători, primul din sec. II e.n., celălalt din sec. XX. E vorba de o realitate organologică certă, cu un rol determinant în cristalizarea teoriei și practicii

muzicale traco-grecești din antichitate.

Altă realitate organologică tracă era *aulos*, instrument de suflat adus în Grecia din Frigia tracă de către aedul frigian Olympos, așa cum aflăm de la Socrate în unul din dialogurile lui Platon. Odată cu acest instrument, Olympos (care practica pe lângă genul diatonic și genurile cromatic și enarmonic) a adus desigur și modul său etnic *phrygisti*.

În demonstrația noastră muzicologică trebuie subliniată constatarea că tetracordul trac *phrygisti* era calchiat în toate cele patru moduri traco-grecești derivate prin inversarea tetracordurilor, calchiere obținută prin translație. Astfel, modul grec *hypolydisti* (la-sol-fa-mi-re-do-si-la) era în realitate bietnic, căci primul tetracord era *doristi*, iar celălalt *phrygisti*. Modul grec compus din sunetele fa-mi-re-do-si-la-sol-fa era format din tetracorduri *phrygisti* (re-do-si-la) în mijlocul structurilor; semitonul median caracteristic era legat cu cele două tetracorduri, primul *lydisti*, iar celălalt fără apartenență etnică precisă, viitorul *diabolus in musica*, tritonul si-la-sol-fa. Modul *myxolydisti* (si-la-sol-fa-mi-re-do-si) avea o structură mai mult sau mai puțin asemănătoare, folosind un tetracord *phrygisti* (sol-fa-mi-re) ca elemente de legătură între cele două tetracorduri; tritonul diabolic și tetracordul *doristi* (mi-re-do-si). Modul trac *hypophrygisti* (sol-fa-mi-re-do-si-la-sol) nu și-a păstrat nici el condiția etnică traco-frigiană pură, deși primul tetracord a rămas *phrygisti*, cu semitonul încadrat de două tonuri. Al doilea tetracord (do-si-la-sol) era *lydisti* deci împrumutat de la vecinii Greci lidieni, cu care Tracii frigieni întrețineau schimburi lingvistice.

Iată deci ce rol determinant și ce funcție catalizatoare au avut lira lui Orfeu și modul antic trac *phrygisti* în cristalizarea teoriei și a practicii sistemului perfect al modurilor antice, numite în mod unilateral și greșit «moduri grecești», deși ele erau în realitate o sinteză bilingvă traco-elenică.

MONUMENT DACIC DESCOPERIT ÎN BĂRĂGAN

Un altar monumental din lut ars, sub forma unui triunghi de piramidă, a fost scos la lumină de arheologii care au efectuat astă vară o nouă campanie de săpături la Piscu Crăișani din județul Ialomița. Acest monument, datând din vremea domniei marelui rege Burebista, este asemănător altarelor descoperite în cele mai importante cetăți geto-dace cum sunt Sarmizegetusa, Popești, Albești și Văidiceasa. Specialiștii consideră că obiectul descoperit este de o valoare excepțională și depun toate eforturile pentru a-l salva și ocroti în vederea expunerii sale într-un muzeu.

Elemente originale și comune în sistemul de măsurare a timpului la Daci

C. Samoilă, S. Bobancu, E. Poenaru

Afirmația potrivit căreia calendarul este o dovadă de civilizație a fost făcută ori de câte ori s-a comentat astronomia, sau mai corect protoastronomia, caldeeană, mayasă, egipteană, chineză etc. Analize mai profunde ale modalităților de măsurare a timpului au determinat gradații în nivelul de civilizație comentat, gradații ce decurgeau din precizia mai mare sau mai mică a calendarului. Cert este că, așa cum spunea și Aristotel (*Metafizica*, A, 1, 981 b), «descoperirea științelor pure...s-a înfăptuit mai întâi în țările unde oamenii aveau destul timp liber la îndemână».

În lucrările care se ocupă de calendarele civilizațiilor antice, Geto-Dacii sunt de obicei neglijați, deși monumentele de la Sarmizegetusa Regia au fost descoperite în 1928, și profesorul D.M. Teodorescu a afirmat că marele sanctuar circular era un altar al zeului solar.

Ipoteza privind modul de măsurare a timpului, descris în piatra sanctuarelor de la Sarmizegetusa Regia, publicată de colectivul nostru în Editura Academiei (Bobancu, S., Samoilă, C., Poenaru, E. - *Calendarul de la Sarmizegetusa Regia*, 1980), alăturată altor ipoteze mai mult sau mai puțin complete, au reușit să convingă din ce în ce mai bine că, deși aceste sanctuare se află în Europa într-o zonă arheologic studiată, ele constituie totuși un obiectiv de cercetare nou, de mare interes, dovedind că Geto-Dacii ajunseseră și ei la un nivel superior de organizare socială care să permită preocupări științifice. Se poate deci afirma că în zona Carpato-Dunăreană, diviziunea muncii în fizică și intelectuală era permisă, fiindcă forțele de producție erau suficient de avansate pentru a crea plus-produș.

Istoria calendarelor a dovedit că majoritatea popoarelor care au avut preocupări astronomice au ajuns la aceleași concluzii, deoarece obiectul cercetărilor lor era același - mișcarea Soarelui, anotimpurile, ziua și noaptea, eclipsele, etc. Diferențele apar atunci când se trece de la observația astronomică la concretizarea ei calendaristică, deoarece calendarul este o

convenție, un mod concret de a marca trecerea timpului, convenție determinată în mod cert de nivelul civilizației căreia urma să-i servească, de stadiul dezvoltării credințelor și miturilor în zona geografică respectivă, de importanța agriculturii pentru viața socială.

Cercetătorii sunt unanimi în a aprecia că agricultura este cea care are nevoie de astronomie, de astronomie concretă, și toate calendarele au ca generatoare a apariției lor necesitatea vitală a procurării hranei în mod organizat.

Zona Carpato-Dunăreană nu a beneficiat de fenomene naturale spectaculoase, ca revărsarea Nilului la Egipteni, pentru a lega ciclicitatea acestor fenomene de mișcarea soarelui. De aceea motivația apariției calendarului geto-dacic are la bază ciclicitatea fenomenelor naturale firești, legate de perioadele biologice ale plantelor.

Presupunându-se că cititorul prezentei lucrări este avizat în ce privește mecanismul funcționării calendarului geto-dac, conform ipotezei propuse de colectivul nostru, se va încerca în continuare să se sublinieze ideea că acest calendar este normal pentru zona geografică în care a apărut, că are elemente comune calendarelor antichității, dar că reflectă în multe privințe și originalitatea în gândire a unui popor cu îndreptățite pretenții de vechime, marele popor trac.

Calendarul geto-dac este un calendar firesc, deoarece se bazează pe aceleași unități de timp ca toate celelalte calcule cunoscute azi: are ca unitate de timp fundamentală ziua (în accepțiunea «24 ore»), pe care, prin cumulare după reguli firești de adiționare, o convertește apoi în ani. Ziua și anul sunt unitățile de timp firești și obligatorii ale oricărui calendar care cuantifică mișcarea aparentă a Soarelui pe bolta cerească și rotația Pământului în jurul axei proprii. Toate ipotezele calendaristice care s-au referit la sanctuarele Sarmizegetusei Regia și au neglijat ziua ca unitate de timp fundamentală a calendarului, au condus în final la dezvoltări artificiale, la concluzii temporale forțate.

Anul calendarului geto-dac era, ca în toate celelalte calendare ale antichității, anul tropic. Durata în zile a acestei unități de timp depindea în mod direct de precizia observațiilor astronomice, de sistemul de măsură prin care se sesiza momentul revenirii Soarelui în același loc pe bolta cerească. Primele calendare cunoscute au avut anul de 360 zile, lipsa aceasta de precizie fiind totuși considerată o certă dovadă de vechime în preocupările astronomice. Și în calendarul geto-dac găsim dovada existenței unui an de 360 zile: al doilea cerc al marelui Sanctuar circular conține 180 de stâlpi care, prin măsurarea dublă în ideea simbolizării 1 stâlp - 1 zi, conduce la anul de 360 zile. Acest an de 360 zile a fost remarcat pentru prima dată de academicianul Constantin Daicoviciu, iar colectivul nostru l-a preluat ca atare, incluzându-l în sistemul calendaristic mai general preconizat.

Un an cu un număr fix de zile nu poate să satisfacă necesitățile agricole, așa încât, peste tot unde anul de 360 zile a fost utilizat, el a fost ulterior corec-

tat, fie prin adăugarea a cinci zile (epagomene), de către astronomii mai conservatori, fie prin fluctuația voită a anilor, ca în calendarul Iulian (3×365 zile + 366 zile). Corectarea anului fix de 360 zile înseamnă de fapt semnul unui progres în astronomie, înseamnă dovada unei preocupări temeinice, dacă nu chiar exclusive, în ceea ce privește observarea bolții cerești, înseamnă inteligență în perfecționarea instrumentelor de măsură și în sistematizarea datelor culese, înseamnă parcurgerea drumului cauză-efect indispensabil în orice cercetare.

Geto-Dacii au ajuns și ei la concluzia că un an fix de 360 zile nu satisface necesitățile agricole și au executat prima corecție a calendarului, prin adăugarea, lângă marele Sanctuar circular, a micului Sanctuar circular. Acest nou calendar demonstrează că astronomii geto-daci ajunseseră și ei să realizeze, evident în mod empiric, problema calendarului, acea nepotrivire între durata reală a anului tropic - mărime zecimală - și anul calendaristic, care, fiind format din mărimi întregi, nu poate să măsoare cu exactitate anul tropic.

În consecință anii calendarului de pe micul Sanctuar circular sunt fluctuanți având 364, 365, 366 și 367 zile. Această metodă de a grupa într-o anumită succesiune ani cu durate diferite, în zile, astfel încât media lor să conducă la o aproximare cât mai bună a anului tropic, este o caracteristică a mai multor calendare (chiar și a calendarului actual), dar Geto-Dacii au realizat o fluctuație largă, originală, explicabilă prin aceea că ei sunt singurii care au sesizat că prin această variație a numărului de zile ale anilor, după 13 ani, apropierea calendarului de timpul astronomic este de circa o zi, deci se poate efectua o corecție simplă, chiar cu unitatea fundamentală de timp a calendarului.

Autorii au demonstrat și faptul că fluctuația anilor calendaristici după sistemul geto-dac are un caracter general, ea conținând și alte sisteme calendaristice, existente sau posibile.

Corectarea cu o zi a calendarului a condus la apariția unor unități de timp superioare anului, ciclul de 13 ani, ciclul de 52 ani și cel de 104 ani, dacă ne referim numai la sanctuarele circulare.

Ciclurile de 13 ani și 52 de ani sunt originale, ele nemaexistând în Europa și Asia. Doar Aztecii aveau un ciclu de 52 ani, când cele două calendare ale lor, ritualic și civil, coincideau ca număr de zile.

Durata de 104 ani este de asemenea o unitate de timp originală, proprie doar calendarului geto-dac. Secolul actual este o mărime convențională, apariția sa ca unitate de timp fiind legată mai mult de cronologie decât de calendar. Doar în calendarul gregorian, anii seculari divizibili cu 4 nu sunt bisextili, o convenție pentru mărirea preciziei calendarului. Secolul geto-dac are un rol exclusiv de corecție. După 104 ani, diferența între timpul calendaristic și cel astronomic devine de două zile întregi, astfel încât, după corecția cu o zi determinată de ciclul de 13 ani, urmează o nouă corecție cu o zi determinată de încheierea unui secol de 104 ani, și el multiplu de 13 (8×13).

O dovadă puternică a legăturii foarte strânse a calendarului geto-dac cu fenomenele astronomice o constituie, considerăm noi, faptul că săptămâna, unitate de timp convențională în calendarele solare, nu este distinctă, ea având valori diferite, de 8 zile, de 7 zile și de 6 zile în micul sanctuar circular, și de 6 zile în marele Sanctuar circular. Săptămâna deci, nu apare ca o unitate de timp de sine stătătoare ca în calendarul actual și putem afirma fără teama de a greși prea mult, că este posibil ca ea nici să nu fi existat în concepția temporală a Geto-Dacilor.

A existat însă în concepția strămoșilor noștri, în mod cert, ideea că mișcarea Soarelui pe cer este veșnică, motiv pentru care calendarul, expresia pământească a acestei mișcări, a fost conceput și realizat în piatră, material simbol al veșniciei în epoca pe care a servit-o. Ideea de veșnic a condus de asemenea la unități de timp mai mari decât un secol, care, prin cei 104 ani ai săi este sensibil într-o viață de om. Așa, considerăm noi, se explică perioada de 520 ani măsurată pe stâlpii marelui Sanctuar dreptunghiular, perioadă care are și ea rol de corecție a calendarului cu o zi.

Interesant cum, pentru fiecare corectare a calendarului, Geto-Dacii au rămas fideli ideii că un calendar se poate corecta numai cu unități întregi, zile, fundamentele sale temporale.

În cadrul observațiilor astronomice repetate pe care le presupune conceperea unui calendar, apar în mod firesc încercări de mărire a preciziei acestui instrument științific al vremii, așa cum, în orice face, omul are întotdeauna dorința de a atinge perfecțiunea.

Strămoșii noștri geto-daci au încercat și realizat o reformă a calendarului lor într-un mod cu totul original. Ei au modificat doar durata secolului, micșorând-o de la 104 ani la 91 ani, pe baza unor observații deosebită finețe, din moment ce prin corecția seculară efectuată acum la 91 ani în loc de 104 ani, precizia a ajuns de ordinul secundelor față de timpul astronomic real.

Dacă în principiu, calendarul geto-dac reproduce destul de multe elemente comune cu cele ale calendarelor vremii, în domeniul realizărilor sale constructive dovedește foarte multă ingeniozitate fiind aproape unic. Spunem aproape, deoarece ideea așezării circulare a elementelor calendaristice se mai întâlnește la Stonehenge, iar ideea aliniamentelor de piatră la Carnac. Micul Sanctuar circular funcționează pe principiul rotirii continue, simbolizând foarte sugestiv scurgerea imuabilă a timpului. Construcția monumentelor calendar de la Sarmizegetusa Regia ilustrează de asemenea ideea că, după observații astronomice îndelungate, transmise probabil pe cale orală, Geto-Dacii au simțit nevoia de a «nota», de a găsi un sistem de transmitere către generațiile următoare a cunoștințelor dobândite cu atât efort și după ani și ani de observații. «Notarea» cunoștințelor astronomice mai înseamnă însă și învățare, înseamnă că sistemul calendaristic era oficializat, acceptat, că el avea «meseriașii» lui, care nu aveau altă preocupare decât aceea de a observa cerul.

Sistemul calendaristic geto-dac mai are caracteristica importantă că s-a dezvoltat, s-a perfecționat fără să distrugă nici unul din modelele mai vechi de măsurare a timpului. Existența concomitentă a calendarului cu 360 zile și a calendarului perfecționat cu ani fluctuanți se aseamănă cu situația întâlnită la poporul maya, la care conviețuiau calendarul de 360 zile și calendarul de 260 zile. Două popoare, de pe două continente, au ajuns la un același principiu în sistemul lor calendaristic, într-o vreme când influențarea reciprocă era exclusă.

Am lăsat cu intenție la urmă problema anotimpurilor. În ipoteza noastră, anul dacic era împărțit în trei părți de 13 săptămâni, 21 săptămâni și 13 săptămâni. Perioada de 21 săptămâni coincide surprinzător de bine cu perioada vegetativă a viței de vie, adică cu durata în zile de la apariția sevei (plânsul viței de vie) primăvara, până la căderea frunzelor toamna. Și toți cei care au studiat civilizația geto-dacă știu că referiri privind preocupările agricole ale acestui popor există legate de cultivarea viței de vie, plantă care a constituit și obiectul unei legi (Deceneu), caz fără precedent în antichitate.

Geto-Dacii nu sunt singurul popor care a secționat anul în trei perioade. Așa au făcut și Egiptenii împărțind anul între vărsare, semănat și seceriș, fiecare de câte 4 luni.

În finalul acestei scurte priviri asupra sistemului calendaristic geto-dac, se desprinde în mod cu totul firesc concluzia că elementele comune și originale ale acestui sistem, în comparație cu alte calendare cunoscute și susținute documentar nu numai arheologic, nu fac decât să întărească impresia că în spațiul carpato-danubian, știința astronomiei ajunsese la o dezvoltare impresionantă, că existau «meseriași» ai calendarului și ai cerului, că afirmațiile lui Herodot și Strabon despre acest popor au o bază reală, și nu legendară, intrarea lui în legendă fiind urmarea firească a realităților care depășeau normalul epocii.

Revista «Noi Tracii» urează cititorilor și colaboratorilor săi un An Nou fericit.

Locul și rolul civilizației geto-dacice în cultura universală

Flavian Drăgan

Existența statului geto-dac în secolele I î.e.n. și I e.n. reprezintă corolarul unei civilizații de o indiscutabilă valoare, civilizație ce are la bază fondul tracic milenar. De aici trebuie să plecăm în analizarea contribuției și încadrării în cultura europeană a culturii materiale și spirituale a strămoșilor noștri.

Istoricul grec Strabon, scriitorul Trogus Pompeius, contemporani ai împăratului Augustus, susțineau că Dacii și Geții vorbeau aceeași limbă, reliefând astfel unitatea lor lingvistică și etnică.

Fondul comun este cel ce dă originalitate culturii daco-gete care, deși suferă influențe grecești, romane sau celtice, le preia creator, armonios îmbinate cu elementele locale, tradiționale.

Raportăm civilizația daco-getă la Celți, pentru că din toate popoarele europene care nu au intrat sub stăpânirea romană în sec. I î.e.n. Daco-Geții și Celții erau cele mai importante.

Statul dac întemeiat de Burebista exprimă cu certitudine superioritatea culturii daco-gete față de cea a Celților.

Arhitectura Dacilor este superioară Celților. Grandiosul complex arhitectural din Munții Orăștie e comparabil cu realizări ale altor popoare, ce aveau la bază o organizare statală de secole. Impletirea genială dintre măreția naturii și monumentalitatea zidurilor nu are egal în toată Europa. (Au fost descoperite ziduri de peste 15 m înălțime și 3,60 m lărgime, lucrate îngrijit de-a lungul a sute de metri). Munca depusă a fost enormă. Pentru fiecare palmă de pământ necesară construirii teraselor s-a dat o bătălie aprigă cu natura.

Cantitatea mare de piatră folosită a fost adusă de la zeci de kilometri, de pe valea Streiului - «munții erau întăriți cu ziduri», spune Dio Cassius. Sistemul definitiv astfel construit centralizează ideea de unire a neamului în jurul «muntelui sfânt», binecunoscutul centru religios al Daco-Geților. Întregul complex reclamă participarea la edificarea lui a întregului neam geto-dac.

Arhitectura militară e completată cu cea sacră și civilă. În incinta sacră sunt adăpostite ruinele unui templu monumental de inspirație grecească. Cele două sanctuare rotunde sunt deosebit de interesante, atât arhitectonic cât și

funcțional, ca instrumente de măsurare a timpului.

«Caracterul original al plăsmuirilor arhitectonice dacice - spune H. Daicoviciu - se desprinde la tot pasul, atât în plan, compoziție artistică, cât și în executare. Dacă monumentalitatea și proporțiile uriașe ale lucrărilor executate de Daci în acest loc mărturisesc despre o imensă putere de stat și despre nelimitate resurse, formula în care se realizează aceste lucrări stă mărturie a unei riguroase și autentice forțe de creație artistică populară, cu rădăcini adânc înfipte în pământul autohton».

Modul de integrare al culturii daco-gețice în contemporaneitate și nivelul ei sunt relevate și de volumul și natura produselor importate. Societatea daco-getică consuma cantități mari de produse străine superioare, deci existau relații cu avantaje reciproce. Amintim drept exemplu cuțitoaia de fier de la Grădiștea Muncelului, lucrată în atelierul lui Lucius Herennius din Aquilea, datând din secolul I î.e.n.

Daco-Geții au bătut monedă proprie, apoi, pe vremea lui Burebista, când dinarul roman tindea să devină universal, au emis monedă romană în condiții tehnice deosebite, ce se disting cu greu de emisiunile oficiale.

Descoperirile de unelte de fier sunt abundente în toate așezările descoperite. Agricultură fiind una din ocupațiile de căpetenie ale Dacilor, uneltele agricole sunt numeroase și de multe ori originale. Plugul geto-dac se deosebește de cel celto-roman având forma unei linguri. El își are originea în sudul tracic, fiind o creație a lumii tracice. Distribuția coaselor în Europa e maximă în Transilvania și scade pe măsură ce înaintăm spre vest, în Franța de astăzi coasele fiind extrem de rare. Din această configurație a ariei de răspândire putem presupune că aceste unelte sunt de proveniență daco-getică și au fost preluate de Celți. O situație asemănătoare întâlnim și în ce privește secerile. Marea cantitate de seceri descoperite în Transilvania, multiplele tipare pentru turnat l-au determinat pe I. Dechelette să emită ipoteza că seceră a fost inventată în nordul tracic, în interiorul arcului carpatic. Subliniem că în marele *oppidum* de la Manching nu s-a găsit nici măcar o seceră. Prioritatea în agricultură a Geto-Dacilor față de Celți e confirmată și de sapele și săpăligile descoperite, asemănătoare cu cele pe care le folosesc țărani noștri astăzi, descoperiri ce nu-și au analogii în lumea celtică.

În metalurgie însă Celții s-au dovedit superiori. De la ei au fost preluate o serie de unelte: ciocanele, cleștii, nicovalele găsite pe teritoriul țării noastre seamănă bine cu cele descoperite în marile oppidave celtice din Europa.

Compasul de fier găsit la Grădiște indică nivelul tehnic ridicat al meșterilor daco-geți. Stadiul avansat al culturii materiale daco-gețe descoperite în toate așezările dacice, e întărit de calitatea ceramicii dacice. Vasele au forme, dimensiuni și ornamente foarte variate, în care se regăsește un străvechi fond autohton. Numărul vaselor executate manual s-a redus simțitor după întemeierea statului dac. De la ceașca dacică lucrată cu mâna, la cămile de lux cu toarta modelată în torsadă și ceramica pictată sau cu motive în relief, iată un drum ce atestă vigoarea și originalitatea culturii geto-

dacice. Chiar dacă motivele geometrice predomină venind din fondul tracic, întâlnim și o ceramică pictată cu motive zoomorfe și florale, iar pe două vase descoperite la Popești remarcăm figuri feminine stilizate. Eleganța și frumusețea ceramicii daco-gete nu sunt date de decorații ce abundă ci de o geometrie caracteristică, de proporțiile în care se găsesc elementele vasului. Veleitățile artistice ale Dacilor își găsesc împlinirea în podoabele confecționate îndeosebi din argint. Numeroasele tezaure de argint dacice reprezintă în cel mai elocvent mod arta dacică. Fibulele, lanțurile ornamentale, brăurile și celelalte piese sunt lucrate cu o măiestrie deosebită și se încadrează perfect în arta Europei contemporane, reprezentând o unitate bine conturată, cu trăsături tipice.

Scrisul marchează o etapă superioară în evoluția unei civilizații și dovezile existente ne conduc la concluzia că Dacii îl cunoșteau. Dio Cassius vorbește de o scrisoare a lui Decebal către Domițian și de o ciupercă primită de Traian în timpul primului război cu Dacii pe care era încrustat un text cu litere latine. S-au găsit inscripții pe fragmente de ceramică și pe blocuri din cetățile dacice.

Tezaurul de cunoștințe științifice era păstrat și amplificat de o tagmă de învățați, îndeosebi preoți. Preocupările științifice ale Geto-Dacilor așa cum le prezintă Iordanes sunt exagerate, în schimb celelalte texte, aparținând lui Strabon și Platon, atestă în mod realist preocupările în domeniul astronomiei, medicinei, plantelor de leac, filosofiei.

Cunoștințele astronomice ale preoțimii dace (fără îndoială că la această tagmă se referă Iordanes) erau concretizate în cele două sanctuare de la Sarmisegetusa de formă circulară, un sistem original, foarte precis, de măsurare a timpului. Dacă s-ar fi impus calendarul dac, reformele iuliană și gregoriană ar fi fost inutile.

La Geto-Daci medicina era dezvoltată, având la bază cuceririle medicinei trace, ale cărei merite au fost subliniate adesea de autorii antici. Platon spune în dialogul *Charmides* că a învățat de la un medic trac, ucenic al lui Zamolxis, principiul « ebuie să dăm îngrijire timpului dimpreună cu sufletul », o idee de bază a medicinei actuale.

Apele termale de la Băile Herculane și Gioagiu erau binecunoscute. Plantele medicinale cu nume dacic din opera lui Dioscoride întăresc renumele de terapie ale medicinei dacice. La Sarmisegetuza s-a descoperit o trusă medicală cu bisturi, pensetă, o placă de cenușă vulcanică cu proprietăți cicatrizante. Preocupările pentru igiena publică sunt revelate de cisternele și conductele descoperite în Munții Orăștiei.

Viața spirituală a Daco-Geților e concretizată în sistemul lor religios, care a atras atenția și a impresionat profund pe scriitorii lumii antice, jucând un rol hotărâtor în formarea și centralizarea statului dac. Politeismul geto-dac îl are în frunte pe zeul chthonian Zamolxis și adoră zeități ca Gebeleisis și Bendis.

Credința Geto-Dacilor în nemurire, plecarea la Zamolxis pentru un trai

de bucurii denotă superioritatea religiei geto-dace și îl determină pe Vasile Pârvan să o apropie de creștinism. Prezența lui Zamolxis printre marii profeți ai omenirii, alături de Moise, în textul lui Diodor din Sicilia, atestă intrarea în universalitate a gândirii Daco-Geților.

Cultura daco-getă a suferit numeroase influențe. Meritul Daco-Geților este de a fi știut să topească elementele străine în creații autentice, de valoare incontestabilă: ei au știut să altoiască în fondul tracic cuceriri ale culturii materiale aparținând popoarelor cu care au intrat în contact.

Astfel a fost făurită o civilizație înfloritoare în interferență cu civilizațiile existente în Europa la acea vreme.

DACIA IN AUTORII LATINI CLASICI ȘI POSTCLASICI

QUINTUS HORATIUS FLACCUS (65—8 în. d. Cr.)

Grija și neliniștea ce le-au inspirat Romanilor triburile Dacilor, cari izbutiseră să se unească într'un singur imperiu sub Boerebiste, se reflectă și în poeziile lui Horatius, fie că acesta își dedică versurile sale unei divinități ori lui August, fie că le închină lui Mecena sau vreunui alt prieten.

Teama de Daci făcea pe Romani să se întrebe când se întâlneau: Ce ai mai auzit despre Daci — numquid de Dacis audisti?

Adresându-se zeiței Fortuna, poetul ne spune:

Te Dacus asper te profugi Scythae
Urbesque gentesque et Latium ferox
Regumque matres barbarorum et
Purpurei metuunt tyranni

Dacus asper este Dacul care rezistă, iar Scytha profugus este Scitul ce are înaintea sa stepa, unde poate să fugă.

Teama de amenințările Dacilor transpiră și din strofa următoare:

Me Colchus et qui dissimulat metum
Marsae cohortis Dacus et ultimi
Noscent Geloni, me peritus
Discet Hiber Rhodanique potor

Sau din: Paene occupatam seditionibus
Delevit urbem Dacus et Aethiops.
Hic classe formidatus ille
Missilibus melior sagittis

Dacii au fost recunoscuți întotdeauna ca buni arcași.
Acești Daci — rigidi Getae — sunt agricultori, dar cultura
pământului o fac numai într'un an, lăsând pământul, — cum
fac Românii și astăzi — să se odihnească, ca « ogor »:

Nec cultura placet longior annua.

Poetul laudă moravurile acestor popoare dela nordul Du-
nării, găsindu-le superioare celor ale Romanilor:

Nec dodata regit virum
Coniux nec nitido fudit adultero...

Când însă, în locul lui Boerebiste, ajunge la domnie un
Cotiso, grijile la Roma scad — occidit Daci Cotisonis agmen —
iar când August ia în mâinile sale puterea, teama dispare
din suflete, căci:

Non qui profundum Danuvium bibunt
Edicta rumpent Julia, non Getae,
Non Seres infidive Persae
Non Tanain prope flumen orti

EUTROPIUS ²⁾ (316—387)

Dintre prozatorii epocii imperiale de după Marcu-Aureliu,
(180) cel mai însemnat pentru informațiunile ce ni le procură
cu privire la istoria noastră națională, este Eutropius, un grec
de origine, care însă a ajuns până la cele mai înalte demnități
ale imperiului.

Impăratul Valens (364—378), fiind ignorant în istorie, a
însărcinat pe Eutropius să-i facă un rezumat din istoria Roma-
nilor. Eutropius și-a îndeplinit însărcinarea, scriind un *Bre-
viarium ab Urbe condita*, în zece cărți, în care a rezumat întreaga
istorie a Romanilor, dela fundarea Romei și până la anul
364 d. Cr.

Cele mai importante fapte, privind istoria noastră primitivă,
le găsim expuse de Eutropius.

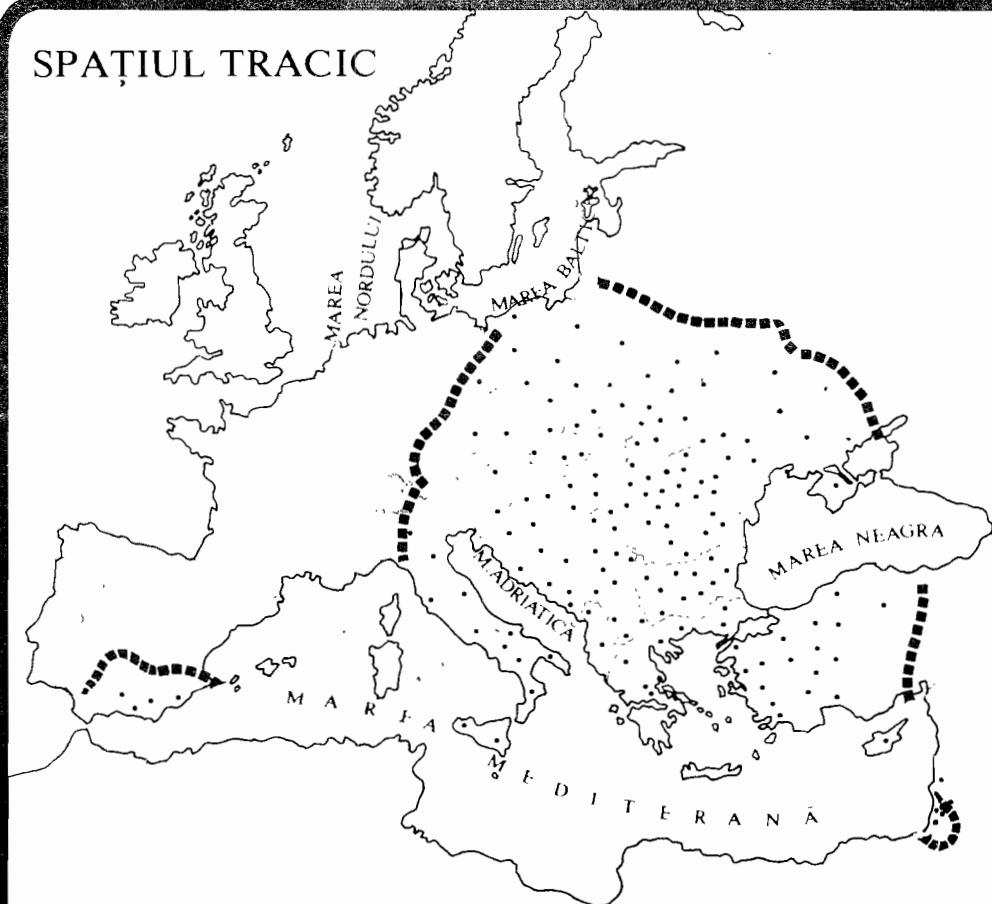
Istoria romană prescurtată VIII

Marcomanii și Quazii au fost goniți din localitatea Valeria care se găsește între Dunăre și Drava și ca limes între Romani și Barbari a fost stabilit. limesul lui August prin Vindelicia, prin Noric, Panonia și Moesia. Traian a învins pe Dați sub regele lor Decebal și a făcut în teritoriul barbar, dincolo de Dunăre, provincia Dacia care a avut în circuit un milion de pași; dar ea a fost pierdută sub Galien și de cătră Aurelian, fiind trecuți de acolo Romanii, s'au creat două Dacii în regiunile Moesiei și Dardaniei. Iliricul are șaptesprezece provincii: două Noricum, două Panonii, Valeria, Savia, Dalmatia, Moesia, două Dacii. In diocesa Macedoniei sunt șapte: Macedonia, Tesalia, Achaia, două Epiruri, Prevalis și Creta.

IX

Cu ocazia războiului cu Macedonienii s'a trecut și în Tracia. Cei mai cruzi dintre toate neamurile au fost Tracii. In regiunile Traciei au locuit Scordiscii, deopotrivă de cruzi și șireți; despre cruzimea lor se povestesc multe lucruri fabuloase: că de câte ori aduc jertfe, zeii lor s'ar hrăni cu sacrificiile captivilor și că ar fi obișnuiți să bea sânge omenesc în titvele capetelor. De ei adeseori a fost biruită armata romană. M. Didius a bătut pe Tracii nomazi. M. Minucius i-a devastat pe gheața fluviului Hebru. De Appius Claudius proconsulul au fost învinși cei cari locuiau în Rodope. Flota romană a pus stăpânire înainte de aceasta pe cetățile maritime ale Europei. M. Lucullus cel dintâi s'a ciocnit în Tracia cu Besii. A cucerit chiar capitala țării Tratia; a supus pe Hemimontani; a adus în stăpânirea noastră Eumolpiada care acum se chiamă Philipopolis, și Uscudama care se numește acum Hadrianopolis. A cucerit Calybe. A ocupat cetățile așezate dincolo de Pont, Apollonia, Calatis, Phthinopolis, Tomis, Istria; ajungând până la Dunăre a duș armatele romane în Scitia. Astfel au fost cucerite în stăpânirea romană șase provincii din Tracia: Tracia, Hemimontus, Moesia Inferioară, Scitia, Rodope, Europa și Constantinopolul, care acum s'a constituit ca a doua capitală a lumii romane.

SPAȚIUL TRACIC

Tracii sunt neamul cel mai numeros și mai răspândit din lume, după cel al Indienilor (Herodot)

<i>O. Varga: Vocația europeană a muzicii Tracilor</i>	1
<i>C. Samoilă, S. Bobancu, E. Poenaru: Elemente originale și comune în sistemul de măsurare a timpului la Daci</i>	5
<i>Flavian Drăgan: Locul și rolul civilizației geto-dacice în cultura universală</i>	10
<i>Dacia în autorii latini clasici și postclasici</i>	13

NOI TRACII
Redacția: Via Larga 11, Milano

Direttore responsabile: Sabino d'Acunto
Direz. Foro Traiano 1/A Roma - Reg. Trib. Roma n. 17282 del 31.5.78
Rivista mensile - Spedizione in abbonamento postale gruppo terzo (70%)